

**ГУМАНІТАРНА ЕКСПЕРТИЗА РЕЗУЛЬТАТІВ
КРЕАТИВНО-АКМЕОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА: МЕТОДОЛОГІЧНІ МАРКЕРИ**

Сегеда Н. А.

ВСТУП

У сучасному науковому просторі дослідження вивчення системного забезпечення моніторингу продуктивності професійного шляху викладача вищої школи здебільшого сконцентровані навколо інваріантного змісту процедури атестації науково-педагогічного працівника, який розробляється інституційними освітніми установами, що уповільнює вирішення проблеми визначення гуманітарно-гуманістичних результатів системної реінтеграції, взаємооновлювального творчого впливу професійної освітньої реальності на цілісну людину. У параметрах моніторингу безумовно фіксуються результати особистісно-професійних змін, проте він належить до різновиду соціального контролю – складового елемента процесів менеджменту, що реалізуються технологіями педагогічного моніторингу, педагогічної і психологічної експертизи і вже мають відпрацьовані алгоритми атестації викладача (відомчого контролю), методики визначення рейтингу викладача вищої школи (інституціонального). У такому контексті вивчати ефективність методики креативно-акмеологічного супроводу професійного розвитку викладача музичного мистецтва неможливо, адже вона не передбачає досягнення «соціальних приписів», адресованих викладачам вищої школи у формі кваліфікаційних характеристик, посадових обов'язків, які відбиті у посадових інструкціях.

Відомчий контроль, як стверджує В. Введенський¹, вже із самого початку є фрагментарним, а відомча закритість створює серйозні перешкоди для громадянського суспільства, усього соціуму, адже у постіндустріальному суспільстві домінантою стає суспільна свідомість і соціальний контроль усе частіше поєднується із внутрішнім самоконтролем індивідів й окремих соціальних груп. У межах педагогічної професії як соціального інституту застосовують детальний

¹ Введенский Вадим. Педагогическая профессия как социальный институт. Москва : LAP Lambert Academic Publishing, 2011, 416 с.

контроль, яким називають професійну експертизу, для отримання адміністрацією інформації про якість здійснення педагогом своїх обов'язків або у процесі його атестації. Традиційні технології атестації сьогодні недостатньо враховують виникнення нових видів і типів безперервної професійної освіти у музично-педагогічній галузі (наприклад, створення подвійних фахів), перехід на освіту за вибором та оновлення змісту професійної освіти (наприклад, вибіркова частина програми професійної освіти до якої входять різноманітні спецкурси тощо), можливості міграцій в освітньому маршруті серед споріднених спеціальностей. Частково зазначені особливості сучасної педагогічної дійсності вимагають постійного оновлення стандартів, пошуку творчих рішень питань соціального контролю професійної діяльності викладача музичного мистецтва.

1. Проблематизація вивчення якості і результатів професійного розвитку педагога у контексті сучасних методологічних орієнтирів

Контент-аналіз наукової і науково-методичної літератури² з питань вивчення якості і результатів особистісно-професійної діяльності педагога дає підстави стверджувати, що професіографічний, кваліфікаційний, компетентнісний підходи є ефективними з позицій кадрового менеджменту в освітніх закладах. Але недостатньо дослідженими залишаються психолого-андрагогічні і акмеологічні технології забезпечення процесу системної реінтеграції культуротворчого «людино-вимірного чиннику» професійного розвитку викладача вищої школи і науково-педагогічної професії, що відбивали б *особистісний смисл*. Їх вивчення має спиратись на цілісність методичних засад для вивчення практичного досвіду *освітнього руху викладача музичного мистецтва безпосередньо у професійній діяльності та утворення індивідуально орієнтованого інструментарію для спостереження динаміки особистісних смислів, мотивацій та ефектів їх реалізації у педагогічній реальності*. Одним з напрямів уваги науковців до розгляду продуктивності і ефективності професійного розвитку викладача з позицій людиноцентрованого підходу є дослідження питань деформацій, що має багато кутів аналізу залежно від змісту обраної для вивчення проблеми.

² Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти : монографія / керівн. авт. кол. Н.В. Гузій ; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018, 516 с.

До чинників, що спричиняють проблеми самореалізації особистості в професійній сфері, Л. Коростильова³ відносить низьке саморозуміння, невпевненість у власних силах, конформність, зовнішній локус-контроль, спонтанність, недостатню гнучкість професійної поведінки, низьку комунікабельність і контактність, ізольованість і песимізм, емоційну нестійкість і підозрілість, пошук легких шляхів вирішення проблем і сіюхвилинну вигоду, труднощі у спілкуванні та емоційному самовиявленні, відчуженість й інше.

У контексті психологічного компоненту професійної компетентності педагога, який вимагає особливої уваги, В. Олійник і Л. Даниленко⁴ вказують на особистісні деформації, викликані педагогічною діяльністю: посилення акцентуації характеру, зміна структури цілепокладання у бік локальних, проміжних цілей, предметоцентрична орієнтація, «комплекс загрози авторитету», ригідність сприйняття, мислення, мови, фіксація мовних штампів та експресивних засобів самовираження, безцеремонне втручання в життя інших та в будь-які події, формування настанов, стереотипів тощо. В особистісному компоненті педагогічної діяльності науковці достатньо систематизовано і докладно виокремлюють комплекси «професійних захворювань» педагогів. Для проблеми нашого дослідження особливо важливим є один з їх висновків про появу у викладача вищої школи таких особистісних деформацій, як: девальвація методологічних і загальнотеоретичних знань, відчуття певної самодостатності, впевненість в тому, що наявний рівень забезпечує всі професійні потреби, припинення професійного зростання й особистісного розвитку.

Отже, наведені праці є лише незначною частиною досліджень, у яких йдеться про негативні для особистості наслідки, спричинені педагогічною професією, проте їх вибір зумовлений іншими за професійний розвиток викладача музичного мистецтва аспектами розгляду (психологічний, педагогічний, андрагогічний). Подібні дослідження є важливими для теорії і практики професійної освіти, але ми звернули увагу на проблему, закладену у суперечності між рецептурно-інформаційним підходом до визначення продуктивності викладача вищої школи і потребою освітнього процесу вищої школи у стійкій динаміці особистісних смислів професії, критичному і творчому ставленні викладача музичного мистецтва до власного досвіду, усталених ролевих знань і умінь, врахуванні системної відкритості професійних норм.

³ Коростильова Л. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере. Санкт-Петербург : Изд-во «Речь», 2005. 175 с.

⁴ Післядипломна педагогічна освіта в Україні: сучасність і перспективи розвитку / За заг. ред. В.В. Олійника, Л.І. Даниленко. Київ : Міленіум, 2005. С. 2.

2. Гуманітарна методологія дослідження процесу і результатів впровадження креативно-акмеологічного супроводу професійного розвитку викладача музичного мистецтва

Наше дослідження доводить, що вирішення цієї суперечності можливе у разі впровадження креативно-акмеологічного супроводу означеного процесу та гуманітарного підходу у вивченні творчо-еволюційних взаємо-оновлювальних якісних процесуальних змін викладача і його професійно-педагогічного середовища. Опрацювання з позицій цього підходу результатів динаміки професійного розвитку викладача музичного мистецтва можливе із застосуванням методів самооцінки і експертизи. Якщо перший метод – це психологічна рефлексивна технологія суб'єкта діяльності, то другий за сутністю належить до соціальних проектів і програм, що більш відповідають поставленим завданням вивчення ефективності впровадження методики реалізації педагогічного геному професійного розвитку у постдипломну освіту викладача музичного мистецтва.

Експертиза – специфічна цілеспрямована діяльність фахівців з вивчення об'єкта, продуктом якої є висококваліфікований висновок оцінювального змісту. Експертна оцінка полягає у впорядкуванні змін об'єкта за певним набором ознак. Важливим аргументом, що надає переваги експертному методу перед іншими, є доведена його ефективність у вивченні ситуацій, властивих й об'єкту нашого спостереження⁵, зокрема, якщо: структура досліджуваного об'єкта занадто складна; розвиток об'єкта повністю не піддається опису; створення повної достовірної статистики щодо характеристик об'єкта є неможливим; має місце ситуація невизначеності; динаміка об'єкта не обмежена короткостроковим плануванням поведінки.

У виборі цього методу ми спирались на тлумачення експертизи у педагогічному контексті, запропоноване С. Братченком⁶, за яким це процес пояснення певного питання з опорою на думку фахівців. Експертна точка зору має складну природу і містить як елементи особистісного знання експертів, так і об'єктивні дані. Дослідник підкреслює, що навіть у спонтанному «особистісному судженні» експерт завжди виходить на певні об'єктивні дані, а спроба повного виключення суб'єктивної

⁵ Технологии гуманитарной экспертизы и социального аудита. Учебно-методический комплекс / М.В. Жарова, Н.А. Пашкус, Е.Н. Петровская и др. ; под. редакцией В.В. Тимченко. Санкт-Петербург : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2008. С. 190.

⁶ Братченко С.Л. Введение в гуманитарную экспертизу образования : метод. пособие. Санкт-Петербург : С.-Петер. гос. ун-т пед. мастерства, 2003 (Тип. ун-та), 55 с. ISBN 5-7434-0291-4.

складової частини вказує на нівелювання суті експертизи та перехід на процедуру порівняння з еталоном, розрахунків за заданим алгоритмом тощо. До методів експертизи належать експрес-коментарі, складні експертні процедури, пов'язані із спеціальними дослідженнями: вивчення біографічної інформації, робочої та персональної бази даних викладачів, бібліографічних матеріалів, математична обробка тощо.

У сучасному наукознавстві існує багато різновидів експертиз (екологічна, юридична, фінансова, правова тощо). Сучасні методологи⁷ акцентують на тому, що мистецтво, а також особистісний розвиток належать до слабо структурованих галузей, дослідження яких ускладнюється практичною відсутністю формальних критеріїв, в остаточному створенні яких у науковців «взагалі не існує впевненості», у зв'язку із чим об'єкт вивчення порівнюється подібним до нього. У таких випадках порівняння зазвичай відбувається експертним шляхом.

У зв'язку з тим, що оцінювання методики креативно-акмеологічного супроводу професійного розвитку викладача музичного мистецтва мало відбуватись з урахуванням людино-орієнтованості, соціально-андрагогічного і креативно-акмеологічного спрямування програми, позитивного впливу на розвиток педагогічної реальності музично-педагогічної сфери і можливо усієї галузі, етичності програми та її елементів, то більш відповідною до них було обрано методику експертизи, що ґрунтується на гуманітарному підході і відповідній методології.

Гуманітарній методології відповідають герменевтичні методи, засновані на діалозі і розумінні, екзистенційні діалоги, методи «вращення» у внутрішній світ іншого, рефлексії, саморозуміння та інші, що, за висловлюванням Є. Бондаревської⁸, «дозволяють пізнати суб'єктність і духовність людини, котра живе осмисленим життям і сконструювати середовище, яке допомагає у цьому». Інструментом якісної оцінки ефективності розробленої методики обрано *гуманітарну експертизу*, що реалізується розглянутими методами.

Під гуманітарною експертизою Ю. Кулюткін і В. Бездухов⁹ пропонують розуміти перевірку ефективності здобутих знань по відношенню до параметрів життєдіяльності людей, включаючи безпеку

⁷ Математические методы в педагогическом исследовании : учеб. пособие / Е.А. Михайлычев, Б.Е. Механцев. Москва : Высш. шк., 2008. С. 171.

⁸ Бондаревская Е.В. Гуманитарный подход к оцениванию результатов воспитания: Материалы 15-й науч.-практ. конф. Красноярск. апрель 2008 г./ отв. за выпуск Б.И. Хасан. Красноярск, ИПК СФУ, 2009. С. 115–121.

⁹ Кулюткин Ю.Н., Бездухов В.П. Ценностные ориентиры и когнитивные структуры деятельности учителя. Самара : СамГПУ, 2002. С. 193–195.

особистості. На думку Б. Юдіна¹⁰, гуманітарна експертиза представляє собою одночасно зіставлення і взаємодію різних не лише різних сфер знання, але й водночас ціннісних позицій відносно людини, у такому розумінні «гуманітарна експертиза – це експертиза не з приводу людини, а експертиза для людини». Специфікою гуманітарної експертизи є її принципова незавершеність, це перш за все форма діалогу, взаємодії, комунікації, для яких принциповим не є суто кінцевий результат, скільки процес, у ході якого учасники заглиблюються у розуміння цінностей, мотивів діяльності опонентів. Положення холистсько-емерджентного підходу до професійного розвитку викладача музичного мистецтва зумовлюють використання гуманітарної експертизи, адже її *об'єктом стають ті соціальні технології, що гуманно впливають як на людину, так і на способи її взаємодії із середовищем*. Таке тлумачення вказує на можливість застосування цієї експериментально-дослідницької методики у вивченні ефективності креативно-акмеологічного супроводу як соціальної технології й водночас особистісного чинника професійного розвитку викладача музичного мистецтва. Відтак у нашому дослідженні гуманітарна експертиза – це гуманітарне за методологією *пізнання педагогічної реальності, що визначається* гуманістичними цінностями і здійснюється з метою виявлення й осмислення гуманітарно-гуманістичних ефектів впровадження креативно-акмеологічного супроводу професійного розвитку викладача музичного мистецтва. Вони відбивають не лише особистісну динаміку учасників, яка у експериментальному вивченні тяжіє до психологічних технологій дослідження новоутворень особистісного зростання, але й педагогічні результати цього процесу, його особистісні продукти (наприклад, розширення кваліфікації, формування поліпрофесійних якостей, практичних умінь тощо – особистісних і діяльнісних новоутворень, зумовлених взаємодією із соціокультурним інститутом професії і реалізованих у стратегіях професійного зростання).

Методика реалізації гуманітарної експертизи полягає у цілеспрямованому опрацюванні різноманітної інформації, що розкриває питання формування індивідуально-професійного ресурсу викладача музичного мистецтва, стратегій його професійного зростання та професійно-педагогічної якості результатів цих процесів. Вони виявляються у відношеннях викладача музичного мистецтва і педагогічної реальності, її індивідуальних і колективних суб'єктів. Від запропонованого сучасними

¹⁰ Юдин Б.Г. Технонаука, человек, общество: актуальность гуманитарной экспертизы. *Век глобализации*. 2008. № 2. С. 153.

зарубіжними дослідниками моніторингу¹¹ або психолого-педагогічного діагностування вона відрізняється тим, що не лише формує висновки про стан об'єкта вивчення, але й обґрунтовує прогнози його змін, які відповідають за його життєздатність. Тому гуманітарна експертиза у ході реалізації розробленої методики креативно-акмеологічного супроводу професійного розвитку викладача музичного мистецтва мала не лише оцінювальну, але й корегувальну функцію.

Іntenція гармонічної особистості, яку несе в собі викладач вищої школи, у процесі творчості завжди переходить в реальність. Професійне зростання викладача музичного мистецтва утворює нове інформаційне поле педагогічної реальності, яке дає аналітичний матеріал для самооцінки і гуманітарної експертизи. У виокремленні рівнів сформованості індивідуально-професійного ресурсу традиційного аналізу показників психолого-педагогічного тестування та спостереженні експертами змін цього засобу професійного розвитку, який має індивідуальну природу, їх аналітична позиція накладає певні обмеження, тобто здійснюється свавілля по відношенню до викладача музичного мистецтва, котрий сам відповідає за рішення професійного розвитку. Тому *інструментарієм гуманітарної експертизи* обрано поєднання в аналізі результатів роботи методів самооцінки і експертної оцінки. Це пов'язано із тим, що остання знімає невизначеність, закладену у суб'єктивності самооцінки шляхом усунення інформаційної недостатності, адже гуманітарна експертиза здійснювалася за такими вимогами: самоекспертиза викладача музичного мистецтва у формі самооцінки результатів і процесу професійного розвитку; наявність альтернативних груп експертів (1 група – авторитетні й ефективні суб'єкти професійної науково-педагогічної діяльності, 2 група – незалежні експерти, до яких належать представники професійної спільноти музикантів-педагогів, котрі репрезентують конкретні інтереси міжгалузевого середовища; цілеспрямоване оцінювання (наявність мети оцінювання, класу об'єктів які до неї належать і критеріїв та їх доведення до експертів); коректна постановка завдання та інформація про параметри невизначеності, повідомлення архікритерія оцінювання, набір його виявів; запобігання тиску авторитету професійних експертів на учасників експерименту.

¹¹ Özgül Mutluer and Sedat Yüksel. The Social Status of the Teaching Profession: A Phenomenological Study (Received March 21, 2019. Approved August 8, 2019). *Journal of Teacher Education and Educators* Volume 8, Number 2, 2019, 183–203. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1227825.pdf>.

Цільова спрямованість самооцінки і гуманітарної експертизи зумовлені критеріями, які мають сукупність показників професійного зростання викладача музичного мистецтва і відбивають його динаміку; уможливають аналіз і оцінювання продуктивності змісту і організації креативно-акмеологічного супроводу професійного розвитку викладача музичного мистецтва.

Традиційно критерій явища або процесу виступає водночас й їх метою, тому у визначенні параметрів порядку гуманітарної експертизи ми виходили з того, що її об'єктом був професійний розвиток викладача музичного мистецтва, предметом – *ефективність креативно-акмеологічного супроводу професійного розвитку* викладача музичного мистецтва, *метою – визначення цілісності динаміки індивідуально-професійного ресурсу, стратегій професійного зростання і професійно-педагогічної якості*. У виокремленні параметрів, які мали дати інформацію про ефективність розробленої і впровадженої методики креативно-акмеологічного супроводу професійного розвитку викладача музичного мистецтва, ми керувались тим, що якісне пізнання або пізнання явищ є феноменологічним, тоді як кількісне пізнання є пізнанням причин. Відтак ми мали визначити ті виміри, що можуть відповідати зазначеним умовам. Відповідно до них для гуманітарної експертизи ми виокремили інтегральний кількісний показник професійного зростання, яким визначено індивідуально-професійний ресурс викладача музичного мистецтва. У визначенні змісту його конструктів ми висвітлювали той фактологічний матеріал, що забезпечує цілісність професійно-педагогічної якості – феноменологічного виміру професіогенезу викладача музичного мистецтва. Її функціональність реалізується у стратегіях професійного зростання викладача музичного мистецтва, які представляють реінтеграційний вимір пізнання наслідків кількісних і якісних змін.

Холістсько-емерджентний підхід вимагає специфічних діагностичних методик, адже зумовлює неможливість диференційованого спостереження окремих елементів, тому обраний гуманітарний підхід спрямований на спостереження тих змін в індивідуально-професійному ресурсі, які зумовлюють динаміку професійно-педагогічної якості викладача музичного мистецтва, що супроводжуються гуманітарними ефектами обраних викладачем музичного мистецтва стратегій професійного зростання у результаті креативно-акмеологічного супроводу постдипломної освіти викладача музичного мистецтва.

Гуманітарна експертиза – рефлексія зсередини освітньої реальності, яка здійснюється шляхом інтелектуально-духовного і предметно-практичного осмислення гуманітарних ефектів впровадження програми креативно-акмеологічного супроводу, спрямованої на формування

індивідуально-професійного ресурсу як фактологічного матеріалу професійно-педагогічної якості, що й є новоутворенням «емерджентом» професійного розвитку.

Обрані параметри дозволяють, з одного боку, довести основне положення теоретичного припущення про ціліснооновлювальну сутність професійного зростання як педагогічного генома професійного розвитку, предметом якого є творчий потенціал викладача музичного мистецтва, принципом функціонування – реінтеграція, а результатом – професійно-педагогічна якість, представлена індивідуально-професійним ресурсом. З іншого – оцінити ефективність розробленої методики та її впровадження у систему безперервної педагогічної освіти за гуманітарними ефектами реалізації обраних викладачем музичного мистецтва стратегій професійного зростання, еволюційна цілісність якого визначається динамікою рівнів професійно-педагогічної якості, що доводить теоретичне припущення про її залежність від креативно-акмеологічного супроводу означеного процесу. Поставлені таким чином завдання визначили й вибір його напрямків.

У галузі освітнього менеджменту оцінювальний інструментарій розроблений для усіх категорій педагогічних і науково-педагогічних працівників та застосовується у процедурі атестації, що базується на наявних в соціальному інституті нормах, за якими оцінюється об'єкт. Кваліфікація науково-педагогічного працівника вже передбачає високі норми професійної педагогічної діяльності, які можуть бути реалізовані у разі наявності комплексу кваліфікаційних характеристик, закладених у системі вимог до якостей (компетентності) суб'єкта професійної діяльності. Зважаючи на те, що професійний розвиток не тотожний професійній діяльності, у його гуманітарній експертизі еталоном, на який має орієнтуватись програма креативно-акмеологічного супроводу постдипломної освіти, є повнота представлення особистісних і поведінкових ознак конструктів в індивідуально-професійному ресурсі, цілісність якого має різний рівень професійно-педагогічної якості, реалізований у конкретній стратегії професійного зростання.

Для вивчення особливостей професійного розвитку викладача музичного мистецтва залежно від креативно-акмеологічного супроводу його професійного зростання в постдипломній освіті нами було проведено дослідження, яке за формою організації представляє собою метод поперечних зрізів (порівняльний метод), що належить до організаційних психолого-педагогічних методів. Для спостереження за ефективністю впровадження креативно-акмеологічного супроводу ми розробили напрями вивчення рівневої динаміки, у яких відбиваються такі чинники про-трансфесіоналізації, як спосіб професійного розвитку – стратегія професійного зростання, засіб – індивідуально-професійний

ресурс, мета – безперервне оновлення професійно-педагогічної якості викладача музичного мистецтва.

У визначенні індивідуально-професійного ресурсу як фактологічного матеріалу професійно-педагогічної якості ми наголошували на його холістсько-емерджентному розумінні як несумативного за своєю природою, тому для статистичного спостереження професійного зростання викладача музичного мистецтва недоцільно застосовувати метод поелементного визначення сформованості кожного конструкта індивідуально-професійного ресурсу. Феномен цілісності людини вказує на те, що навіть незначні зміни в індивідній, аксіологічній, професійній, емоційно-вольовій та інших особистісно-діяльнісних сферах викладача можуть спричинити неочікувані ефекти різної модальності. Тому надалі ми запропонували визначити динаміку конкретно-змістових новоутворень конструктів індивідуально-професійного ресурсу за критерієм повноти представленості у них тих ознак, які ми розкрили у змісті кожного конструкту. Для вирішення поставленого завдання ми обрали таку експериментальну технологію:

- Зробити самооцінку повноти представлення ознак конструктів індивідуально-професійного ресурсу за запропонованою методикою на початку і наприкінці експерименту.
- Визначити коефіцієнт повноти представлення конструктів індивідуально професійного ресурсу як показник відповідного рівня його сформованості на початку і наприкінці експерименту.
- Порівняти та проаналізувати отримані результати.

Отже, на кожного респондента було розроблено загальний бланк, якому було зведено показники конструктів індивідуально-професійного ресурсу викладача музичного мистецтва, які підлягали самооцінці та методики, які викладач музичного мистецтва міг використати у разі ускладнень в самооцінці.

Інтегральні новоутворення (емердженти) конструктів індивідуально-професійного ресурсу (особистісно-професійна зрілість, потреба набуття професійного покликання, музично-педагогічний професіоналізм, культура музично-педагогічної творчості) достатньо повно відбивають особистісні і професійні якості викладача музичного мистецтва, але належать до різних галузей психологічної, діяльнісної і особистісної характеристик активності, мають різний ступінь вагомості і валідності, а тому за умовами холістсько-емерджентного підходу їх статистичні показники не можна зіставляти або сумувати. З іншого боку, стверджуючи, що індивідуально-професійний ресурс є фактологічним матеріалом професійно-педагогічної якості, ми маємо забезпечити його кількісне представлення. Для дотримання цієї умові ми скористались апробованою методикою з'ясування повноти представленості

конструктів в індивідуально-професійному ресурсі викладача музичного мистецтва. Використання методу самооцінки цього кількісного параметру знімає з експертів «атестаційну» функцію, що дозволяє говорити про дотримання вимог гуманітарного підходу у цій частині дослідження.

Для цього нами використано метод ідентифікації за абсолютною кількісною шкалою, який дає можливість показати оцінювання у числовому вигляді, для чого усім учасникам на початку і наприкінці експерименту було надано перелік виявів, які презентують конструкти індивідуально-професійного ресурсу і опитувальні листи, у яких респонденти мали оцінити представленість певної ознаки за запропонованою шкалою.

У визначенні змісту конструктів індивідуально-професійного ресурсу ми наголошували на важливості ймовірного характеру його структурування, тому в експериментальній частині ми мали встановити характер взаємозв'язків між антропологічним, аксіологічним, практиологічним і трансесійним конструктами. Це завдання було необхідним, адже його виконання розкриває не рівневі характеристики сформованості індивідуально-професійного ресурсу, а допомагає проаналізувати самоорганізацію творчого потенціалу як результат цілісності професійного розвитку. Для цього ми використали статистичний метод визначення кореляції між ними.

Наступний напрям гуманітарної експертизи зумовлений доведенням положення гіпотези про те, що креативно-акмеологічний супровід професійного розвитку викладача музичного мистецтва є ефективною методикою реалізації концепції педагогічного генома у педагогічній реальності викладача музичного мистецтва. Для цього ми реалізували технологію гуманітарної експертизи стратегій професійного розвитку викладача музичного мистецтва. Цей показник було обрано тому, що феномен стратегії у діяльності людини зумовлений сформованістю комплексу дій, засобів, операцій, які уособлюють конкретно-змістовні ефекти мотивацій професійного розвитку викладача музичного мистецтва.

Спостереження стратегій професійного зростання викладача музичного мистецтва дає відповідь на питання, що саме відбувається з особистістю у просторі і часі педагогічної реальності та якими модусами професійного буття визначається спосіб існування в педагогічній професії, розкриваючи стадії професійного розвитку викладача музичного мистецтва (адаптації до кваліфікаційних норм, їх відтворення, творчого вдосконалення або перетворення). Стратегія професійного зростання має варіативну сутність, адже кожен викладач музичного мистецтва виступає її автором. Водночас стратегії професійного зростання викладача музичного мистецтва відповідає

рівень організаційно-процесуальних характеристиках професійної поведінки як вияву певного рівня сформованості індивідуально-професійного ресурсу. Сучасні методологи акцентують на тому, що мистецтво, а також особистісний розвиток належать до слабо структурованих галузей, дослідження яких ускладнюється практичною відсутністю формальних критеріїв, в остаточному створенні яких у науковців взагалі не існує впевненості, у зв'язку з чим об'єкт вивчення порівнюється подібним до нього. У таких випадках порівняння зазвичай відбувається експертним шляхом. Експертна оцінка полягає у впорядкуванні змін об'єкта за певним набором ознак.

У визначенні якісної шкали для оцінювання стратегій професійного зростання викладача музичного мистецтва ми орієнтувались на дослідження життєтворчої активності В. Ямницького¹², котрий виокремлює рівні і критерії її розвитку: адаптаційний (критерій – перехід від домінування адаптивної активності в побудові системи продуктивної взаємодії із середовищем на підставі незахисних стратегій до продуктивної адаптації), рефлексивний (критерій – усвідомлення власних Его-ототожень, визначення змісту структури Я-реального, досягнення стану стійкої загальної адаптованості на підставі конструктивних типів адаптаційних стратегій), життєтворчий (перехід від реалізації цільового способу буття до смислового, набуття стану життєтворчої адаптованості на підставі реалізації творчо-перетворювальних адаптаційних стратегій), трансцендентальний (ретрансляція соціуму власної унікальності-феноменальності у формі культуротворчих стратегій, духовного служіння). Запропоновані науковцем критерії і рівні розвитку життєтворчої активності та описані стратегії і показники динаміки цілісної особистості суб'єкта у контексті нашого дослідження не мають значення низького, середнього, високого рівня тощо, адже на кожному викладач прагне професійного розвитку, проте для про-трансфесіоналізації і подальшої універсалізації найбільш бажаними є стратегії професійного зростання, зумовлені евристично-продуктивним і творчо-інноваційним рівнями сформованості індивідуально-професійного ресурсу, що уособлюють професійно-педагогічну якість, відповідну до життєтворчого і трансцендентального рівнів розвитку життєтворчої активності особистості.

Стратегії професійного зростання визначались за показниками, сформульованими на підставі змісту, закономірностей і принципів постдипломної світи як індивідуальної технології професійного

¹² Ямницький В.М. Розвиток життєтворчої активності особистості: теорія та експеримент : монографія. Одеса : ПНЦ АПН України / СВД Черкасов М.П., 2006.

зростання викладача музичного мистецтва, спрямованої на формування індивідуально-професійного ресурсу. Специфіка цього напрямку полягала у використанні експертами I групи низки методів індивідуально орієнтованого спостереження і оцінювання. Аналіз стратегій професійного зростання вимагає ґрунтуватись на емпіричних і біографічних даних, тому люди, які його здійснюють, повинні мати доступ до автобіографічної інформації й водночас виступати гарантами її конфіденційності. Через це для реалізації цього напрямку гуманітарної експертизи ми обрали першу групу експертів. Для її роботи ми запропонували низку методів. «Особистість розвивається у процесах життєдіяльності, роблячи вчинки, плануючи і здійснюючи зміни у власному житті і тим самим у власному розвитку. Саме біографічний метод допомагає розкрити суб'єктивний характер розвитку особистості, те ким людина була, що робила і ким стала», – вважає казахський психолог Н. Логінова¹³. На її думку, біографічний метод є інструментом наукового пізнання людини і може надати такі факти, що наповнюватиме теорію особистості.

На підставі реалізації біографічного методу (контент-аналізу особистих справ, біографічних анкет, бібліотечних формулярів, характеристик від третьої особи, спогадів, індивідуальних робочих планів, результатів професійної діяльності учасників експерименту) та інших методів, що будуть нижче конкретизовані, ми визначили організаційно-процесуальні характеристики професійної поведінки викладача музичного мистецтва, які виявляють принципи керативно-акмеологічного супроводу, що реалізуються у педагогічній реальності як стратегії професійного зростання викладача музичного мистецтва: адаптивно-репродуктивна, нормативно досконала, евристично-продуктивна, цілісноовлювальна. Зазначені стратегії є виявом різних модальностей відношень у системі *викладач-професія*: ефективності для людини і для культури (1), продуктивності для професійної культури (2), цінності для людини (3), взаємощирості для людини і професії. Зупинимось на останній детальніше.

У педагогічній теорії професійного розвитку викладача вищої школи виникає потреба виокремлення такої стратегії професійного зростання, яка відтворює цілісність статичних, градуалістичних і динамічних відношень між людиною і професією не на засадах необхідності або привалювання адаптивних, об'єктивних чи суб'єктивних детермінант, а ґрунтуючись на постійному оновленні взаємин на нових засадах, гармонічно сполучаючи мету праці, яка перетворює людину і мету людини, котра вдосконалює

¹³ Логінова Н.А. Психобиографический метод исследования и коррекции личности : учебное пособие. Алматы : Казах университет, 2001. С. 5.

працю, тобто йдеться про їх реінтеграцію як феномен постійного поновлення системного взаємообміну. Це така стратегія, у якій між цілями професійного зростання і культуротворчими потребами професійної реальності, які актуалізують цей процес й водночас споживають його результати, не існує протилежностей та відбувається їх комплексна еволюція. Тобто увага суб'єкта діяльності зафіксована на творчому процесі пошуку/досягнення власної професійно-педагогічної сутності в нових соціокультурних контекстах освітньої реальності, набуття власного професійно-педагогічного покликання у діалогічних відношеннях з педагогічною реальністю та її наповненням новими культуротворчими смислами, утворення проектно-програмних аналітичних продуктів. Таку стратегію ми назвали *творчо-інноваційною*, адже вона є виявом життєтворчої активності викладача-трансфесіонала, що ґрунтується на стійкому професійному інтересі, мотивації досягнення спільного з партнером педагогічної взаємодії професійного успіху, аксіологічному скануванні музики як самостійного інтонаційного феномену і музично-педагогічної освіти як культурного способу реалізації його людинотворчої сутності; потребі оновлення культурних фактів музично-педагогічної і загальної музичної освіти; реалізує творчо узгоджений з потребами педагогічної реальності план розширення кваліфікацій, гуманітарну і гуманістичну спрямованість; виявляє професійну ментальність викладача музичного мистецтва у формі критичного оціночного ставлення до професійно-педагогічної якості педагогічної реальності (освітньої системи та змісту навчально-виховного процесу, технологій його особистісно орієнтованої реалізації тощо) і активності в організації спільної професійної діяльності; ця стратегія демонструє прагнення до гармонізації спільного творчо-еволюційного процесу постійного оновлення професійно-педагогічної якості викладача, педагогічної реальності та її суб'єктів, реалізацію функцій її системної аналітики і культуротворчої місії викладача вищої школи.

Ми створили експертну колегію, яка на підставі опису змісту індивідуально-професійного ресурсу і специфіки стратегії професійного зростання розробила якісну і кількісну шкалу їх оцінювання. У контексті гуманітарної експертизи треба наголосити, що запропонована кількісна шкала оцінювання стратегій професійного зростання застосовується для експертної оцінки, адже використання викладачем музичного мистецтва усіх стратегій на різних етапах професійного становлення відбувається як їх конкуренція. У нефінітному і континуальному ціліснооновлювальному процесі професійного зростання усі вони використовуються і демонструються у поведінці викладача музичного мистецтва (наприклад, на рівні трансфесіонала має місце

адаптація до цього рівня професійного розвитку), утворюючи індивідуальну стратегію професійного розвитку.

Для збереження гуманітарної сутності експертизи ми не обмежили експертів переліком виявів індивідуально-професійного ресурсу у певних стратегіях професійного зростання, залишаючи можливість замінити будь-які чотири позиції для ознак, які експерт виокремив самостійно, що яскраво реалізуються у стратегії окремого викладача.

Експертиза запропонованих виявів стратегій здійснювалася різноманітними способами, серед яких найбільш продуктивними у роботі першої групи експертів були гуманітарні за сутністю різновиди контент-аналізу, діалогів, спостережень, бесід: аналіз розкладу занять, бесіда; аналіз індивідуальних робочих планів викладача, звітів кафедри і факультету; аналіз змісту публікацій, інтерв'ювання; бесіда із колегами по кафедрі; аналіз авторських навчально-методичних матеріалів, індивідуального робочого плану викладача; спостереження професійної мобільності і саморегуляції; аналіз продуктів науково-дослідної роботи; аналіз бібліографії навчально-методичних комплексів на наявність інноваційних матеріалів; бесіда, аналіз авторських матеріалів конференцій; аналіз персоніфікованої кваліфікації (зіставлення термінів закінчення контракту із вступом до аспірантури чи докторантури та інших форм); аналіз змісту публікацій, публічної музично-виконавської, просвітницької діяльності; аналіз матеріалів протоколів засідань профспілкових комітетів, вивчення регіональної преси; спостереження, бесіда з колегами, опитування студентів; аналіз науково-методичної продукції, аналіз науково-методичної продукції, звітів кафедр та факультетів просвітницької публічної діяльності; біографічний метод; аналіз програм місцевих, регіональних, обласних мистецьких заходів, бесіда; аналіз звітів кафедр та факультетів з наукової та виховної роботи; тестування мотивації досягнення; відвідування публічних виступів викладачів, занять; аналіз бібліографічних показників факультетів; спостереження за активністю викладачів у організації наукових, науково-практичних конференцій, фестивалів, олімпіад, конкурсів.

ВИСНОВКИ

Унаслідок застосування технології гуманітарної експертизи і обраних відповідно до її сутності методів ми здійснили підрахунок для кожного учасника експерименту загальної суми, отриманої з експертної оцінки на початку і після експерименту, зафіксували значні зміни у стратегіях професійного зростання викладачів музики наприкінці експерименту як продукту реалізованого креативно-акмеологічного супроводу. Кількісні показники, у яких респонденти були поєднані у групи за певними якісними ознаками стратегій професійного

зростання, зафіксували позитивні зміни, які відбувались у педагогічній реальності з індивідуальними і професійними характеристиками викладачів музичного мистецтва під впливом креативно-акмеологічного супроводу їх професійного розвитку.

Отримані результати дали можливість не лише прослідкувати повноту представленості кожного конструкта в індивідуально-професійному ресурсі, але й визначити рівень його сформованості у учасників експерименту. У результаті узагальнення показників коефіцієнту сформованості індивідуально-професійного ресурсу викладачів музичного мистецтва на початок експерименту від склав 0,75%, що відповідає привалюванню серед респондентів нормативно-досконалого індивідуально-професійного ресурсу. На закінчення експерименту цей показник склав 0,81%, що відбиває перехід до показників евристично-продуктивного рівня. У з'ясуванні причин його підвищення ми звернули увагу на те, що показник коефіцієнту сформованості індивідуально-професійного ресурсу викладача музичного мистецтва змінюється залежно від науково-педагогічної кваліфікації учасника експерименту.

Використання обраних методів засвідчує наявні зміни в індивідуально-професійному ресурсі викладача музичного мистецтва, що доводить ефективність креативно-акмеологічного супроводу у плані досягнення гуманітарного ефекту – впливу на емоційно-вольову і творчу сфери особистості, та відкриває подальші перспективи дослідження безпосередніх практичних результатів, які описані у стратегії професійного зростання викладача музичного мистецтва. Вони належать до тих феноменів, що мають наявну природу й водночас відбивають не лише особистісно-діяльнісну, але й мотиваційно-ціннісну сферу, яка зумовлює потребу викладача музичного мистецтва у постійному оновленні професійно-педагогічної якості, вмотивовуючи його професійне зростання.

Холістсько-емерджентна природа формоутворювальної структури зв'язків складноорганізованих систем викладача і професії дозволяє вивчати динаміку самоорганізації за ознаками відкритих для змін новоутворень, які є конкретно-змістовним наповненням стратегій професійного зростання викладача музичного мистецтва, й водночас вони доводять ефективність застосування гуманітарного підходу у вивченні ефектів креативно-акмеологічного супроводу професійного розвитку викладача музичного мистецтва. Перспективи подальшої гуманітарної експертизи полягають у вивченні динаміки професійно-педагогічної якості.

АНОТАЦІЯ

Виявлено суперечності між рецептурно-інформаційним підходом до визначення продуктивності викладача вищої школи і потребою освітнього процесу вищої школи у стійкій динаміці особистісних смислів професії, критичному і творчому ставленні викладача музичного мистецтва до власного досвіду, усталених рольових знань і умінь, врахуванні системної відкритості професійних норм. Для її вирішення обрано гуманітарну методологію дослідження результатів впровадження креативно-акмеологічного супроводу професійного розвитку викладача музичного мистецтва. Обґрунтовано застосування гуманітарної експертизи як рефлексії зсередини освітньої реальності, яка здійснюється шляхом інтелектуально-духовного і предметно-практичного осмислення гуманітарних ефектів впровадження програми креативно-акмеологічного супроводу, спрямованої на формування індивідуально-професійного ресурсу. Серед методів експертизи обрано експрес-коментарі, складні експертні процедури, пов'язані із спеціальними дослідженнями: вивчення біографічної інформації, робочої та персональної бази даних викладачів, бібліографічних матеріалів, математична обробка. Розглянуто методика гуманітарної експертизи, яка полягала у цілеспрямованому опрацюванні різноманітної інформації, що розкриває технологію креативно-акмеологічного супроводу формування індивідуально-професійного ресурсу викладача музичного мистецтва, стратегій його професійного зростання та професійно-педагогічної якості результатів цих процесів.

Література

1. Введенский Вадим. Педагогическая профессия как социальный институт. Москва : LAP Lambert Academic Publishing, 2011. 416 с.
2. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти : монографія / керізн. авт. кол. Н.В. Гузій. Київ, 2018. 516 с.
3. Коростылева Л. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере. Санкт-Петербург : Изд-во «Речь», 2005. 175 с.
4. Післядипломна педагогічна освіта в Україні: сучасність і перспективи розвитку / За заг. ред. В.В. Олійника, Л.І. Даниленко. Київ : Міленіум, 2005. С. 2–8.
5. Технологии гуманитарной экспертизы и социального аудита. Учебно-методический комплекс / под ред. В.В. Тимченко. Санкт-Петербург : Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2008. 190 с.
6. Братченко С.Л. Введение в гуманитарную экспертизу образования : метод. пособие / С.Л. Братченко. Санкт-Петербург, 2003. 55 с.

7. Математические методы в педагогическом исследовании : учеб. пособие / Е.А. Михайлычев, Б.Е. Механцев. Москва : Высш. шк., 2008. 171 с.
8. Бондаревская Е.В. Гуманитарный подход к оцениванию результатов воспитания: Материалы 15-й науч.-практ.конф. Красноярск. апрель 2008 г. / отв. за выпуск Б.И. Хасан.Красноярск, ИПК СФУ, 2009. С. 115–121.
9. Кулюткин Ю.Н., Бездухов В.П. Ценностные ориентиры и когнитивные структуры деятельности учителя. Самара : СамГПУ, 2002. С. 193–195.
10. Юдин Б.Г. Технонаука, человек, общество: актуальность гуманитарной экспертизы. *Век глобализации*. 2008. № 2. С. 153–155.
11. Özgül Mutluer and Sedat Yüksel. The Social Status of the Teaching Profession: A Phenomenological Study (Received March 21, 2019-Approved August 8, 2019). *Journal of Teacher Education and Educators*. Volume 8, Number 2, 2019. P. 183–203 URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1227825.pdf> (дата звернення: 28.09.2022).
12. Ямницький В.М. Розвиток життєтворчої активності особистості: теорія та експеримент : монографія. Одеса : ПНЦ АПН України : СВД Черкасов М.П., 2006. 398 с.
13. Логинова Н.А. Психобиографический метод исследования и коррекции личности : учебное пособие. Алматы : Казах университет, 2001. 85 с.

Information about the authors:

Sheheda Natalia Anatoliivna,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Professor at the Department of Theory and Methods

of Music Education and Choreography

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

59, Zhukovsky str., Zaporizhzhia, 69600, Ukraine